

Марчук М.І.,
завідувач кафедри
конституційного і міжнародного права
кандидат юридичних наук, доцент

Погуца М.Ю.,
курсант факультету №2
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

ОСНОВНІ ПРАВОВІ ПІДХОДИ ЩОДО НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН У ДЕРЖАВАХ СУЧАСНОЇ ЄВРОПИ

Питання правового статусу національних меншин у сучасному світі набуває виняткової актуальності. Не є винятком і Україна, оскільки на її території проживають представники понад 130 національностей і народностей, питома вага яких серед усього населення становить 20 відсотків.

Чітке визначення правового статусу національних меншин і їх захист є нагальною проблемою сьогодення. Зокрема, варто зауважити, що в Україні правовий статус національних меншин регулюється Конституцією та законом «Про національні меншини в Україні» від 25 червня 1992 р.

На сьогодні одним із найбільш вдалих визначень поняття "національні меншини" вважається дефініція, що належить Спеціальному доповідачу Підкомісії з прав людини ООН Ф. Капоторті. Він вказує, що національною меншиною є: "Група населення, яка відрізняється від основної групи населення своїм етнічним походженням, чи то своєю національністю, чи то своєю релігією; за своєю кількістю поступається основній групі населення; не займає домінуючої позиції в країні; демонструє бажання зберегти свою самообутність і свою культуру, традиції, релігію чи мову; не складається з недавніх емігрантів або біженців; має глибоке коріння в країні проживання (як правило, громадян цієї країни) [1]".

Разом із тим найбільш точно визначення національної меншини наведено в Рекомендаціях Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) "Про захист прав національних меншин" (1995 р.). відповідно до даного акту, під поняттям "національні меншини" потрібно розуміти групу осіб у будь-якій державі, які:

- проживають на території цієї держави і є її громадянами;
- підтримують давні, міцні і неперервні зв'язки з цією державою;
- володіють чіткими етнічними, культурними, релігійними і мовними особливостями;
- є достатньо представницькими, хоча і менш чисельними порівняно

з рештою населення цієї держави або будь-якого регіону цієї держави; охоплені прагненням спільно зберігати елементи, які складають їх спільну своєрідність, включаючи свою культуру, традиції, релігію і мову”.

Серед європейських держав одним із найвдаліших законодавств щодо захисту прав національних меншин вважається законодавство Угорщини. Так, ще Конституція Угорщини, прийнята у 1989 р., проголосила право меншин на збереження власної культури, мови та релігії. У 1993 р. відбулося ухвалення окремого Закону “Про права національних меншин та етнічних меншин”, яким регулювалося забезпечення культурної автономії національних та етнічних меншин і визначалось саме поняття «національна меншина» як національна або етнічна група, яка протягом хоча б ста років проживає на території країни, становить меншість за чисельністю щодо всього населення, члени якої є громадянами Угорщини, котрі відрізняються від іншої частини населення своєю мовою, культурою, традиціями, та проявляють почуття спільності, метою якого є збереження своїх цінностей, а також втілення та захист інтересів своїх історично сформованих спільнот [2].

Проте, на превеликий жаль, такий широкий підхід нашого сусіда до даного питання створює певні проблеми (зокрема євроінтеграційні) для України, котра на даний час знаходиться у ситуації критичної необхідності збереження власної національної ідентичності, з огляду на воєнні дії на Сході та громадянські протистояння в інших регіонах держави.

Визначення цього поняття знаходимо також і в міжнародно-правових документах України, а саме в договорі про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією. Так, ч. 2, п. 2, ст. 13 Договору дає визначення румунської меншини в Україні, в якій зазначається, що до меншини потрібно зарахувати “громадян України, незалежно від регіонів, де вони проживають, і які відповідно до їх вільного вибору належать цій меншині, зважаючи на етнічне походження, мову, культуру чи релігію” [3].

Сучасні європейські держави вживають відповідних заходів для того, щоб особи, що належать до меншин, мали належні умови для вивчення своєї рідної мови або навчання на своїй рідній мові. Держави, у разі потреби, вживають заходів у галузі освіти з метою стимулювання вивчення історії, традицій, мови і культури меншин, що проживають на їхній території. Особи, що належать до меншин, повинні мати належні можливості для отримання знань, необхідних для життя у конкретному суспільстві. Держави там, кож вживають дійових заходів для того, щоб особи, що належать до меншин, могли без обмежень брати участь у забезпеченні економічного прогресу та розвитку своєї країни.

Хочемо зазначити, що європейські міжнародні та національні політики і програми плануються та здійснюються з урахуванням законних інтересів осіб, що належать до меншин.

Комітет міністрів Ради Європи ще 10 листопада 1994 р. прийняв Рамкову конвенцію про захист національних меншин. У цьому багатосторонньо-

му документі, присвяченому захисту національних меншин, викладено положення, що стосуються різних сфер їх життєдіяльності. Ці положення поють вигляд програми. Вони визначають конкретні завдання, які держави-учасниці зобов'язуються виконувати через запровадження на національному рівні відповідних законів та урядової політики.

Документом, що доповнює Рамкову конвенцію, є Європейська хартія регіональних мов та національних меншин, яку було ухвалено у 1992 р. [4]. Хартія визнає невід'ємне право користування як у приватному житті, так і публічно регіональними мовами та мовами національних меншин. Хартія визначає завдання та принципи, що їх мають дотримуватися держави, та пропонує конкретні заходи для їхнього здійснення в галузі освіти, правосуддя, державного управління, культури, економічного та соціального життя.

У сучасній Європі тенденція демократизації ставлення до меншин є досить помітною, оскільки багато країн Європи є поліетнічними, що, у свою чергу, виключає саму можливість ігнорування національних меншин (виняток – Франція), котрими визнаються громадяни відповідних країн, які самоідентифікують себе з іншою етнічною групою, мають культурну, мовну та релігійну самобутність.

Підводячи підсумки вище сказаного, стверджуємо, що переважна більшість країн сучасної Європи приділяє підвищену увагу захисту прав і свобод, культурних інтересів зазначеної категорії громадян. Реалізація захисту національних меншин здійснюється не лише на державному, а й на міжнародному рівні, зокрема було прийнято ряд правових актів, що стосуються захисту національних меншин і пропонують державам виконувати зазначені вимоги. Україна не є винятком в цьому питанні, адже вона ратифікує міжнародні документи, які стосуються прав та захисту національних меншин та укладає договори з багатьма державами щодо розбудови відносин у даній сфері.

Бібліографічні посилання:

1. Capotorti F. Study on the rights of persons belonging to ethnic, religious and linguistic minorities. – New York, 1979. – 452 p.
2. Товт М. Визначення поняття “корінний народ” і “національна меншина” у міжнародних документах // Кримські татари: “національна меншина” або “корінний народ”. Матеріали “круглого столу”. – К., 1999. – 43 с.
3. Договір про відносини добросусідства і співробітництва між Україною та Румунією // Голос України. – 1992. – 24 вересня;
4. Європейська хартія регіональних мов і меншин. Міжнаціональні відносини і національні меншини України: стан, перспективи / Упор. Р.Ш. Чілачава, Т.І. Пилипенко. – К.: Гол. ред. літ-ри мовами нац. меншин України, 2004. – 382 с.